

ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В АСПЕКТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АР КРИМ

Срібний В.І., к.е.н., доцент, ТНУ ім. В.І. Вернадського

Низький рівень зростання ВВП і обсягів промислового виробництва, високий рівень монополізації виробництва вказує на негативні явища в соціально-економічному та інвестиційному розвитку України. Напрямок державної політики на підвищення конкурентоспроможності національної економіки, створення умов для її інтенсивного розвитку, збільшення добробуту населення та зростання інвестиційної привабливості є основою зростання економічного потенціалу держави.

В. Шлемко та І. Білько визначають, що «економічна безпека — це такий стан національної економіки, який дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатний задовольнити потреби особи, сім'ї, суспільства, держави» [1, с. 8]. Г.А. Пастернак-Таранушенко вважає, що економічна безпека дає змогу створення і розвитку умов для плідного життя її населення, перспективного розвитку її економіки в майбутньому та в зростанні добробуту її мешканців» [2, с. 29].

На думку А. Городецького, економічна безпека сприяє створенню надійної та забезпеченої всіма необхідними засобами держави, захищеності національно-державних інтересів у сфері економіки від внутрішніх і зовнішніх збитків [3, с. 46]. Б. Губський вважає, що основним критерієм економічної безпеки є здатність економіки країни зберігати або, принаймні, швидко поновлювати критичний рівень суспільного відтворення в умовах критичного зменшення (припинення) поставок ресурсів (товарів, послуг, технологій тощо) або кризових ситуацій внутрішнього характеру [4, с. 13].

М.М. Єрмошенко вважає, що економічна безпека характеризується збалансованістю і стійкістю до негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, його здатністю забезпечувати на основі реалізації національних економічних інтересів сталий і ефективний розвиток вітчизняної економіки і соціальної сфери [5, с. 29].

Основною метою статті є дослідження основних соціально-економічних показників регіонального розвитку та здійснення оцінки економічної безпеки в аспекті інвестиційного розвитку АР Крим.

Безпосереднім чином із стійкістю економічного зростання і інвестиційного розвитку пов'язана стійкість фінансової системи регіону, для характеристики якої, з погляду самодостатності, необхідно в першу чергу використовувати показник бюджетної незалежності, а не дефіцитності.

На сьогоднішній день і в найближчому майбутньому економічна самостійність регіону, що визначається рівнем забезпеченості фінансовими ресурсами для вирішення соціально-економічних питань та інвестиційного розвитку, що входять в компетенцію регіонального рівня господарювання, неможлива. Вся сума податкових платежів і доходів, які збираються на території регіону, складає не більш половину від обсягу необхідних бюджетних витрат. Тому проведення курсу на підвищення бюджетного самозабезпечення визначається, в першу чергу, динамікою зростання регіонального виробництва та інвестиційної привабливості, а не перерозподілом фінансових джерел доходів для формування бюджету.

За період 2001-2006 рр. спостерігається тенденція зростання частки безвідплатних надходжень в доходах регіонального бюджету, тобто ступінь бюджетної незалежності регіону знижується. Для фінансової системи регіону значний обсяг засобів, що перерозподіляються через бюджет. За 2001-2006 рр. прибуткова частина бюджету збільшилася на 2285,9 млн.грн., що складає 203,6%. В свою чергу, витратна частина бюджету збільшилася на 2329,2 млн.грн., що складає 205,6%, за аналогічний період (таблиця 1).

Дані, приведені в таблиці 1, свідчать про те, що ступінь державного втручання в економіку регіону, а також залежність регіонального бюджету від державного бюджету дуже високі і мають тенденцію до зростання.

Щорічне зростання бюджетних доходів і витрат при цьому зовсім не означає якісне, реальне збільшення витрат на підтримку соціальної і економічної життєдіяльності регіону. Оцінити доходи і витрати консолідованого бюджету в динаміці без інфляційної складової можна за допомогою індексу-дефлятора ВВП — зведеного для прибуткової частини бюджету і галузевих значень для витрат по статтях бюджету. Правомірність розрахунків обґрунтовується тим, що валовий регіональний продукт — це, по-перше, потік товарів і послуг, та, по-друге, потік первинних доходів в регіоні, які одержані резидентами економіки від участі у виробничій діяльності, і доходів від власності. Прибуткова частина бюджету регіону — це складова частина доходів, які сформовані на території цього регіону, і тому вона має єдину природу з доходами у складі ВВП. Статті витратної частини бюджету є перерозподіленими доходами юридичних і фізичних осіб.

Оцінка реального змісту статей бюджету у порівнянних цінах 2001 р. показує зниження обсягів фінансування прибуткової і витратної частин. При цьому зростання обсягів прибуткової частини бюджету повільніше, ніж зростання валового регіонального продукту за 2001-2006 рр. Таким чином, підтверджуються висновки про зниження податкового навантаження на ВВП, а також про збереження бюджетної забезпеченості регіону за рахунок фінансової підтримки, що посилюється.

Динаміка основних фінансових показників

Показники	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ВРП, млн.грн.	5492	6033	7309	9901	12848	19220
Темпи зростання ВРП до 2001, %	100	109,9	133,1	180,3	233,9	350,0
Темпи зростання ВРП до поперед. року, %	100	109,9	121,2	135,5	129,8	149,6
ВРП в розрахунку на одну особу, грн.	2691	2979	3633	4951	6460	8344
Темпи зростання ВРП в розрахунку на одну особу до 2001, %	100	110,7	135,0	184,0	240,1	310,1
Темпи зростання ВРП в розрахунку на одну особу до попереднього року, %	100	110,7	122,0	136,3	130,5	129,2
Грошова маса, млн.грн.	881,3	1198,7	2079,9	2285,3	3417,2	5034,7
Темпи зростання грошової маси до 2001, %	100	136,0	236,0	259,3	387,7	571,3
Темпи зростання грошової маси до попереднього року, %	100	136,0	173,5	109,9	149,5	147,3
Доходи регіонального бюджету, млн.грн.	1122,6	1227,7	1639,1	2146,1	2558,8	3408,5
Темпи зростання доходів регіонал. бюджету до 2001, %	100	109,4	146,0	191,2	227,9	303,6
Темпи зростання доходів регіонал. бюджету до попереднього року, %	100	109,4	133,5	130,9	119,2	133,2
Обсяг податкових надходжень до регіонального бюджету, млн.грн.	954,9	769,3	782	726,4	925,1	1175
Темпи зростання обсягу податкових надходжень до регіонал. бюджету до 2001, %	100	80,6	81,9	76,1	96,9	123,0
Темпи зростання обсягу податкових надходжень до регіонал. бюджету до попереднього року, %	100	80,6	101,7	92,9	127,4	127,0
Видатки регіонального бюджету, млн.грн.	1132,9	1234,3	1599	2119,8	2502,9	3462,1
Темпи зростання видатків регіонал. бюджету до 2001, %	100	109,0	141,1	187,1	220,9	305,6
Темпи зростання видатків регіонал. бюджету до попереднього року, %	100	109,0	129,5	132,6	118,1	138,3
Видатки на пром-ть і будівництво, млн.грн.	42,1	76,1	122	255,3	168,8	298,5
Темпи зростання видатків на пром-ть і будівництво до 2001, %	100	180,8	289,8	606,4	401,0	709,0
Темпи зростання видатків на пром-ть і будівництво до попереднього року, %	100	180,8	160,3	209,3	66,1	176,8
Дефіцит регіонального бюджету, млн.грн.	10,3	6,7	40,1	26,4	55,9	53,6
Темпи зростання дефіциту регіонал. бюджету до 2001, %	10,3	6,7	40,1	26,4	55,9	53,6
Темпи зростання дефіциту регіонал. бюджету до попереднього року, %	100	65,0	389,3	256,3	542,7	520,4
Доходи регіонал.бюджету на одну особу, грн	554,6	610,9	821,0	1080,9	1295,5	1731,6
Темпи зростання доходів регіонал. бюджету на одну особу до 2001, %	100	110,1	148,0	194,9	233,6	312,2
Темпи зростання доходів регіонал. бюджету на одну особу до попереднього року, %	100	110,1	134,4	131,7	119,9	133,7
Видатки регіонал. бюджету на одну особу, грн.	559,7	614,2	800,9	1067,6	1267,2	1758,8
Темпи зростання видатків регіонал. бюджету на одну особу до 2001, %	100	109,7	143,1	190,7	226,4	314,2
Темпи зростання видатків регіонал. бюджету на одну особу до попереднього року, %	100	109,7	130,4	133,3	118,7	138,8

Різний рівень інфляції в галузях економіки зумовив різну динаміку реального змісту статі фінансування. Витрати бюджету по статті «фінансування галузей економіки» через високу інфляційну складову, в якій значну роль виконує зростання витрат на житлово-комунальне господарство, знизилися найрізкіше. З цієї ж причини наголошується зниження «інших витрат», не дивлячись на надзвичайно високе номінальне зростання. Збереження реальних обсягів фінансування соціально-культурної сфери, не дивлячись на відносно невелике номінальне зростання витрат, обумовлене, головним чином, низьким рівнем витрат на зміст бюджетних установ (низька заробітна плата, недофінансування матеріальних витрат) (таблиця 2).

Таблиця 2

Індикатори економічної безпеки, що характеризують стійкість фінансової системи

Індикатори	Порогові значення	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Доходи регіонального бюджету до ВРП, %	16	20,4	20,3	22,4	21,7	19,9	17,7
Видатки регіонального бюджету до ВРП, %	19	20,6	20,5	21,9	21,4	19,5	18,0
Дефіцит регіонального бюджету до ВРП, %	4-5	0,19	0,11	0,55	0,27	0,44	0,28
Обсяг податкових надходжень до регіонального бюджету до ВРП, %	25	85,1	62,7	47,7	33,8	36,2	34,5
Грошова маса до ВРП, %	50	16,0	19,9	28,5	23,1	26,6	26,2
Частка тіньової економіки в ВРП, %	30	70	65	48	45	35	33

Обсяги трансфертів, що збільшуються, дозволяють відносно стабілізувати ситуацію в регіоні, але не можуть істотно змінити її, оскільки велика їх частина витрачається на поточні витрати, соціально-культурну сферу і підтримку галузей життєзабезпечення. Частка засобів, що направляються на розвиток галузей економіки, постійно знижується і по питомій вазі в обсязі витрат, і по реальному змісту. Така ситуація не могла не позначитися на ще одній стороні проблеми забезпечення економічної безпеки регіону — залежності економіки області від ввезення, і зокрема імпорту найважливіших видів продукції як продовольчої, так і непродовольчої (споживацькі товари і вироби виробничо-технічного призначення).

Якщо розглядати залежність від імпорту в масштабах всієї країни, то його обсяг, за оцінкою експертів, не повинен перевищувати 30% в обсязі внутрішнього споживання. При цьому, враховуючи потенційні можливості і ресурсну забезпеченість економіки, потреби в найважливіших товарах повинні задовольнятися за рахунок власного виробництва (таблиця 3). Для регіонального рівня неможливо забезпечити подібну різносторонність економіки. Для нього основними є питання підтримки стабільності регіонального ринку, при якому балансується пропозиція і попит на прийнятному ціновому рівні при достатньому асортименті і створенні з потреби резервів продукції. Необхідність збереження місцевого виробництва, зокрема дотуючи, в найважливіших галузях, особливо в сільському господарстві і харчовій промисловості, визначається можливостями впливу на цінову ситуацію на споживацькому ринку, створенням робочих місць для зниження рівня безробіття, а також виробництвом тих видів продовольчих товарів, які мають обмежені короткі терміни реалізації.

Таблиця 3

Динаміка основних показників зовнішньоекономічної діяльності

Показники	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ВРП, млн.грн.	5492	6033	7309	9901	12848	19220
Темпи зростання ВРП у % до 2001	100	109,9	133,1	180,3	233,9	350,0
Темпи зростання ВРП у % до попереднього року	100	109,9	121,2	135,5	129,8	149,6
Експорт, млн.дол.	293,6	331,7	449,0	428,1	502,1	555,1
Темпи зростання експорту у % до 2001	100	113,0	152,9	145,8	171,0	189,1
Темпи зростання експорту у % до попереднього року	100	113,0	135,4	95,3	117,3	110,6
Імпорт, млн.дол.	131,0	128,4	159,2	161,5	177,8	239,1
Темпи зростання імпорту у % до 2001	100	98,0	121,5	123,3	135,7	182,5
Темпи зростання імпорту у % до попереднього року	100	98,0	124,0	101,4	110,1	134,5

В цілому показники зовнішньоекономічної діяльності до 2006 р. в кількісному і якісному вимірі покращали, сальдо зовнішньоторговельного обороту стало позитивним. Але повніше уявлення про зовнішньоекономічну діяльність за період 2001-2006 рр. може дати розрахунок індикаторів економіч-

ної безпеки. Проаналізувавши індикатори економічної безпеки, які характеризують зовнішньоекономічну діяльність, можливо зауважити, що експорт в регіоні не є одним з основних статей ВРП (таблиця 4).

Таблиця 4

Індикатори економічної безпеки, що характеризують зовнішньоекономічну діяльність

Індикатори	Порогові значення	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Відношення імпорту до експорту, %	100	44,6	38,7	35,5	37,7	35,4	43,1
Частка експорту в ВРП, %	19	5,3	5,5	6,1	4,3	3,9	2,9
Частка імпорту в ВРП, %	4-5	2,4	2,1	2,2	1,6	1,4	1,2

Підвищення інвестиційної привабливості регіону та зростання обсягів інвестиційних ресурсів, спрямованих в економіку АР Крим є одним з напрямів забезпечення економічної безпеки регіону. Для підвищення інвестиційної діяльності підприємств важливим є максимальне залучення адекватних джерел фінансування інвестицій і, насамперед, довгострокових банківських кредитів. Це сприятиме переозброєнню національної економіки та економіки регіону.

Для України взагалі та його окремих регіонів, зокрема для АР Крим, це особливо важливо як у соціальному, так і в економічному плані, оскільки створюватимуться нові робочі місця, підвищуватиметься рівень добробуту населення, зростатимуть доходи фізичних осіб, а відтак зростатимуть і заощадження в банківських установах регіону. Це сприятиме також збереженню та раціональному використанню природних ресурсів країни та регіону за умови приведення законодавства у відповідність з вимогами сучасного рівня розвитку банківської системи і підприємництва.

ВИСНОВКИ

Таким чином, основні напрямки економічної безпеки передбачають: по-перше, контроль за експортно-імпортною діяльністю, спрямованою на підтримку важливих для України пріоритетів та захист вітчизняного виробника; по-друге, боротьбу з протиправною економічною діяльністю; по-третє недопущення незаконного використання бюджетних коштів і державних ресурсів, їх перетікання в тіньову економіку; по-четверте, підвищення інвестиційної привабливості регіону та зростання обсягів інвестиційних ресурсів, спрямованих в економіку АР Крим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шлемко В.Т., Бінько І.Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення. — К.: НІСД, 1997. — 144 с.
2. Пастернак-Таранушенко Г.А. Економічна безпека держави. Статика процесу забезпечення / За ред. проф. Б. Кравченка. — К.: Кондор, 2002. — 302 с.
3. Городецкий А. Вопросы безопасности экономики России // Экономист. — 1995. — №10. — С.44-50.
4. Губський Б.В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення: Монографія. — К.: ДП «Укрархбудінформ», 2001. — 122 с.
5. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. — К.: КНТЕУ, 2001. — 309 с.